

צב ע"א

[א] רש"י ד"ה ת"ק ל"ל בו' – אבל הרא"ש מפרש להיפך וכשיטתו שפסק בכולהו כחכמים, וכ"ד הר"ף ורמב"ם שהשמיטו להני מימרי דרב אסי.

אור אליהו

דת"ק אית ליה דאיסי וחכמים לית להו דאיסי, וז"ל הרא"ש "ונראה לפרש דתנא קמא אית ליה הך דאיסי, דכי היכי דשרי לאכול יותר על שכרו הכי נמי מיקל ומתיר לאכול לעושיין בסעודתן. ופועל משמע כל מי שרוצה לפעול אפילו בסעודתו. ור' אלעזר אומר לא יאכל פועל יותר על שכרו וכל שכן אם אין גתנין לו שכר דלא יאכל כלום. וחכמים מתירין שיאכל פועל יותר על שכרו אבל אם אינו נוטל שכר לא יאכל דלית לן דאיסי. ורב אשי נמי לא קאמר אלא ודלמא בעושיין בסעודתן וקבל מה שאמר ליה רב כהנא אפילו הכי ניחא ליה לאיניש וכו'" עכ"ל. והא דפירש הרא"ש להיפך דחכמים לית להו דאיסי - הולך הרא"ש בזה כשיטתו שפסק בכולהו כחכמים כלומר, בכל מקום שיש מחלוקת בין סתם משנה (דהיינו ת"ק) לבין חכמים פוסק הרא"ש הלכה כחכמים, וז"ל הרא"ש (שם סי' יא) "והלכה כחכמים ולא כסתמא דרישא. דאשכחן כמה סתמי דיחידאי אינון כדאמרין סתם מתני' רבי מאיר. אבל לשון חכמים כולל רבים" עכ"ל. והיינו, כיון דקי"ל דלית הלכתא כאיסי (כמו שאמר רב, דאם כן לא

שמחלכות הפרות עליהן כלומר, על התבואה, לדרכם. ולשון מרכסות הוא כמו שמצינו בלשון הפס' "וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה" (ישעיה מ, ד), כלומר, שפרות שהילכו לדרכם בשדה (לא לצורך עבודה) ופגעו ברכס (הר או גבעה) והוצרכו לילך בדרך אחרת, ובדרכם הילכו על התבואה ודשו אותה - אינו עובר בדישה זו בכל תחסום⁴⁰⁸. וז"ל הרמב"ם (שכירות יג, ד) "ופרות המהלכות על התבואה, לפי שירט להן הדרך, אינו עובר עליהן משום בל תחסום" עכ"ל. וכן הוא בירושלמי (תרומות פ"ט, ה"א) "תני בדישו ולא בדרכו"⁴⁰⁹ 410.

[א] בגמ' "איבעית אימא איכא ביניהו דרב, דאמר רב מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא, וכתוב בה איסי בן יהודה אומר כי תבא בכרם רעך - בביאת כל אדם הכתוב מדבר". ופרש"י ד"ה ת"ק לית ליה דאיסי וז"ל "תנא קמא לית ליה דאיסי - דהא אוכל פועל קתני, ורבנן בתראי אית להו דאיסי, והכי קאמר וחכמים מתירין לאכול יותר על שכרו, דהא לאו שכיר נמי אכיל" עכ"ל.

אבל הרא"ש (כאן סי' יב) מפרש להיפך,

⁴⁰⁸ "אף בדורכו".

⁴⁰⁹ וכ"כ הרמב"ן כאן וז"ל "ובירושלמי בפ"ט דתרומות תניא בדישו ולא בדרכו, ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו בדרכו, ונראה שזהו מרכסות שבכאן והיינו דרכו כדברי ה"ר משה הספרדי ז"ל" עכ"ל. ולהלכה מרן השו"ע (חור"מ שלה, ח) פסק כדברי הרמב"ם, והרמ"א שם הביא את דעת הטור (שם יב) שפסק כרש"י.

⁴¹⁰ וז"ל הריטב"א כאן "ויש שפירש מרכסות מלשון והרכסים לבקעה, שלא נתנום לדוש אלא שהם עקמו דרכם והלכו אל התבואה, ובכי הא רשאי לחסום, דשור בדישו אמר רחמנא".

⁴⁰⁹ לפנינו בירושלמי הגירסא "ולא בדורכו", אך גירסת הרמב"ן והריטב"א (כאן) "בדרכו", וכן הוא בפירושו הר"ש סוילאז בירושלמי (שם), וזו היא דעת ת"ק בבביתא, אך דעת רבי אליעזר בן יעקב

[ב] תוס' ד"ה אי שלא זיכה בו' – דלא כרש"י ד"ה ידידה, טור.

אור אליהו

הרי"ף והרמב"ם את דברי רב אסי מהלכה, על כרחך משום דסבירא להו דהלכה כחכמים. וכיון דמבואר דסבירא להו לרי"ף ורמב"ם דהלכה כחכמים, אם כן על כרחך שיפרשו כרא"ש דחכמים לית להו דאסי, דהא קי"ל דלית הלכתא כרב אסי וכנ"ל⁴¹¹. [ב] בגמ' "איבעיא להו פועל, משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל, למאי נפקא מינה דאמר תנו לאשתי ובני. אי אמרת משלו הוא אוכל - יהיבין להו, אלא אי אמרת משל שמים הוא אוכל - לדידיה זכי ליה רחמנא, לאשתו ובניו - לא זכי להו

שבקת חיי לכל בריה), אם כן על כרחך שחכמים, דהלכתא כוותיהו כנ"ל, לית להו דאסי

וכן דעת הרי"ף ורמב"ם (שכירות יב, יא) שחכמים לית להו דאסי, וראיה, שהרי השמיטו להני מימרי דרב אסי, דהנה באוקימתא השניה בגמ' אמרינן דנחלקו ת"ק וחכמים בדבר אסי, דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד - אוכלו, ואמר רב אסי אפילו לא בצר אלא אשכול אחד - אוכלו, דת"ק אית ליה דרב אסי וחכמים לית להו דרב אסי, וכיון שהשמיטו

אוכלו), דת"ק אית ליה דרב אסי, וחכמים לית להו דרב אסי. וכיון דהלכה כחכמים ליתא לדרב אסי, שאמר שאפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד - אוכלו, וכן אפילו (שכרו לכל היום ו) לא בצר אלא אשכול אחד - אינו אוכלו" עכ"ל רבינו. עוד כתב רבינו (שם בליקוט) וז"ל "ויש אומרים בו' – דברי הרמ"א הם כדעת הרא"ש וטור שפסקו כחכמים דליתא לדרב אסי כנ"ל, וכן דעת הרי"ף ורמב"ם וראיה ממה שהשמיטו להני מימרא דרב אסי" עכ"ל.

עוד כתב רבינו (שם ס"ק ז) וז"ל "ואפילו בו' - עיין באר הגולה (שם אות א) שכתב וז"ל גם זה דלא כרב אסי שם, וכן דעת הרי"ף ורמב"ם. ולי צ"ע שכתבו בלשון יש אומרים, דהא כולהו סבירא להו הכי" עכ"ל. והנה בענין מה שפסק הרמ"א דלא כרב אסי במי ששכרו לכל היום שיכול לאכול קישות ראשון שלוקט - אף על גב דמלשון רש"י (ד"ה ת"ק אית ליה דרב אסי) ורא"ש (סי' יא) משמע דאיך דרב אסי לא שייך בפלוגתיהו דמתני' בין ת"ק לחכמים, אלא נחלקו ת"ק וחכמים (לפי האוקימתא השניה בגמ') רק לגבי דרב אסי קמייתא, שאם שכרו לבצור אשכול אחד אוכלו, דלת"ק אית ליה דרב אסי ולחכמים לית להו דרב אסי, שהרי כשפירשו רש"י ורא"ש לאוקימתא השניה הזכירו שנחלקו ת"ק וחכמים בדבר אסי קמייתא ולא הזכירו לאיך דרב אסי גבי פלוגתיהו כלל (והיינו

411. כתב השו"ע (חומ"מ שלו, ז) וז"ל "יכול הפועל לאכול יותר משכרו, כגון ששכרו אינו אלא דינר, יכול לאכול קישות או כותבת שוה סלע, ומכל מקום מלמדין אותו שלא לעשות כן, כדי שלא ימנעו מלהשכירו" עכ"ל. וכתב רבינו (שם ס"ק ה) וז"ל "ומכל מקום בו' - הנה באוקימתא הראשונה בגמ' אמרינן שבין לת"ק ובין לחכמים פועל אוכל יותר משכרו, אלא שלחכמים גם מלמדין אותו שלא יעשה כן, כדי שלא ימנעו מלהשכירו. והטעם שהשו"ע פסק כחכמים הוא על פי מה שכתב הרא"ש (לגבי האוקימתא השניה בגמ') וזה לשון הרא"ש (סי' יא) "והלכה כחכמים ולא כסתמא דרישא, דאשכחן כמות סתמי דיהודאא אינון כמו שכתוב סתם מתני' ר"מ הוא, אבל לשון חכמים רבים הם ועוד דמסתבר טעמיהו" עכ"ל רבינו.

והוסיף שם הרמ"א וז"ל "ויש אומרים דוקא ששכרו לעשות כל היום, אבל אם לא שכרו רק ללקוט קישות אחד, לא יאכלנו. ואפילו שכרו כל היום, לא יאכל קישות הראשון שלוקט, אלא יתן תחלה לכליו של בעל הבית ואחר כך יאכל הוא" עכ"ל. וכתב רבינו (שם ס"ק ו) וז"ל "ויש אומרים דוקא בו' - הנה טעמם של היש אומרים הוא כנ"ל, דבאוקימתא השניה שם בגמ' אמרינן שנחלקו ת"ק וחכמים בדברי רב אסי (דאמר רב אסי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד - אוכלו. ואמר רב אסי אפילו לא בצר אלא אשכול אחד -

[א] תוס' ד"ה בעל ומיהו בו' – אבל הרמב"ם חולק.

אור אליהו

שלו, (טז) וז"ל "פועל שאמר לו לבעל הבית תן לאשתי ולבני מה שהיה לי לאכול או קצת ממנו אין שומעין לו, שלא זכתה תורה לו אלא מה שיאכל הוא ואינו יכול לזכותו לאחר, ואפילו נזיר ועושה בענבים ואומר לבעל הבית תן לבני מה שהיה לי לאכול אין שומעין לו. ויש אומרים אם כבר נטלו בידו לאכול יש לו רשות ליתנו לאשתו ולבניו לפי שכבר זכה בו בעצמו⁴¹³ ונראה שאפילו הכי אינו יכול ליתנו לאשתו ולבניו"⁴¹⁴ עכ"ל⁴¹⁵. [א] בגמ' "אלא, כי קא מיבעיא לרמי בר חמא כגון דאגרא איהי פרה מעלמא, והדר נסבה כו' כי תיבעי לך אליבא דרבי יוסי, דאמר תחזור פרה לבעלים הראשונים מאי, שואל הוי או שוכר הוי, אמר רבא בעל לא שואל הוי ולא שוכר הוי, אלא לוקח הוי".

רחמנא, מאי⁴¹². ופרש"י ד"ה לדידיה וז"ל "לדידיה זכי ליה רחמנא - בצדקה, וכל זמן דלא מטא לדידיה לא זכי ליה דליתבה לאשתו ובניו" עכ"ל. ומבואר מדברי רש"י דגם אי אמרינן דמשל שמים הוא אוכל, מכל מקום כשכבר הגיע לידו יכול ליתן ממנו לאשתו ובניו.

אמנם תוס' בד"ה אי כתבו וז"ל "ואי משל שמים הוא אוכל לא יהיבין להו, שלא זיכה לו הכתוב אלא מה שהוא לועס ואוכל, ואין לו כח ליתן כלום" עכ"ל. ומבואר מדבריהם דסבירא להו לתוס' דלא ברש"י הנ"ל ד"ה לדידיה, אלא דגם כשמגיע לידו אין יכול ליתן לאשתו ובניו, והטעם משום שאין לפועל זכות קניינית באוכל כלל אלא זכות אכילה בלבד. וכדברי התוס' פסק הטור (חו"מ

רמב"ם (שכירות יב, יג-יד) ורא"ש (פ"ז סי' יב).
413. היינו דעת רש"י הנ"ל וכן כתב הפרישה שם וז"ל "מלשוננו דרש"י משמע דלאחר שמביא לידו הרשות בידו ליתנו לאשתו ובניו, וזה כדעת יש אומרים שכתב רבינו" עכ"ל. וכתב הב"ח שרש"י דייק ממה שכתוב בסוגיא כמה פעמים "תן לאשתי ובני" דמשמע דרק בכהאי גוונא (שנותן בעל הבית בעצמו לאשתו ובניו) אין שומעין לו, אבל שהגיע כבר לידו דפועל שפיר דמי, אכן תוס' וטור סבירא להו להשון לאו דוקא ע"ש.
414. והיינו דעת תוס' הנ"ל וכמו שכתב הפרישה שם.

415. כתב השו"ע (חו"מ שלו, טז) וז"ל "פועל שאמר לבעל הבית תן לאשתי ובני מה שהיה לי לאכול, או שאמר הריני נוטל מעט מזה שנטלתי, לאכול לאשתי ובני, אין שומעין לו" עכ"ל. וכתב רבינו (שם) ס"ק יז) וז"ל "או שאמר - בטור כתב דיש מתיירין בכהאי גוונא, שאמר הריני נוטל מעט מזה שנטלתי לאכול לאשתי ובני, והוא דעת רש"י שם ד"ה

משום שנראה שאין קשר בסברא בין דברי ת"ק וחכמים לאידך דרב אסי, אבל רי"ף ורמב"ם שהשמיטו גם לאידך דרב אסי סבירא להו, דהא נמי שייכא בסברא בפלוגתייהו דת"ק וחכמים דמתני', וראה גם כן דשייכי הני תרי מימרי דרב אסי להדרי מדאצרכינהו שם בגמ' לתרי מימרי דרב אסי, וצריכא, דאי אשמעינן הך קמייטא - משום דלא איכא למיתב לכליו של בעל הבית, אבל היכא דאיכא למיתב לכליו של בעל הבית - אימא ליתב ברישא, והדר ליכול. ואי אשמעינן בהא - דאפשר לקיומי לבסוף, אבל הכא דלא אפשר לקיומי לבסוף - אימא לא, צריכא. וכן פסק הטור כדברי הרמ"א ועיין ב"י שכתב כנ"ל, שמלשון רש"י ורא"ש משמע דאידך דרב אסי לא שייכא בפלוגתא דת"ק וחכמים ולכן לכאור' הלכה בזה כדבריו, אמנם סברת הטור דליתא משום הצריכותא שבגמ' ושכן דעת הרי"ף ורמב"ם וכנ"ל" עכ"ל רבינו.

412. ואסקינן שם בגמ' דפלוגתא דתנאי היא וקי"ל דמשל שמים הוא אוכל, דכן פסקו הרי"ף (נג ע"ב),